

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SAUGUMO DEPARTAMENTAS

Lietuvos Respublikos Seimo narei
Agnei Zuokienei

2012-04-23 Nr. (10)-18-88-827
[2012-04-12 Nr. 570

Kopijos
Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio
saugumo ir gynybos komiteto pirmininkui
Arvydui Anušauskui

Respublikos Prezidento vyriausiajam patarėjui
Jonui Markevičiui

DĖL POLIGRAFO NAUDOJIMO RIBŲ PRAPLĖTIMO

Susipažinome su Jūsų prašymu pareikšti savo nuomonę dėl poligrafo naudojimo problemų bei jo ribų praplėtimo tikslingumo. Įvertinę tai, kad Jūsų siūlymai dėl poligrafo naudojimo atvejų praplėtimo yra susiję su baudžiamuoju procesu, taip pat atsižvelgdami į tai, kad ikiteisminis tyrimas (baudžiamasis persekiojimas) nėra Valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) kompetencija, siūlymų dėl konkrečių poligrafo tyrimo panaudojimo baudžiamajame procese atvejų pateikti negalime, tačiau pritariame, kad svarstyti ir tęsti diskusijas (įtraukiant prokuratūros bei teismų atstovus) šiuo klausimu yra tikslinga.

VSD pagal Lietuvos Respublikos poligrafo naudojimo įstatymą yra tyrimo subjektas, todėl norėtume atkreipti dėmesį į tam tikras problemas, kurias, mūsų nuomone, reikėtų spręsti, jei poligrafo tyrimas būtų perkeltas į baudžiamąjį procesą.

Norint, kad baudžiamajame procese poligrafo tyrimas galėtų būti taikomas įtariamąjo, kaltinamojo, liudytojo ar nukentėjusiojo atžvilgiu, o poligrafo tyrimu gauti duomenys galėtų būti naudojami kaip įrodymai, būtina keisti ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodeksą (toliau – BPK). BPK 20 straipsnio 1 dalis nustato, kad įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys. Daugumoje atvejų duomenys, pripažintini įrodymais baudžiamajame procese, yra surenkami atliekant BPK numatytus veiksmus, tačiau *atskirais atvejais duomenys gali būti pripažinti įrodymais ir tada, kai jie buvo surinkti kitų įstatymų nustatyta tvarka*. Tačiau šiuo atveju būtina sąlyga, kad tie kiti įstatymai būtų taikomi iki ikiteisminio tyrimo (baudžiamąjo proceso) pradžios, t. y. kitų įstatymų, kuriais vadovaujantis buvo gauti duomenys, galintys būti pripažinti kaip įrodymai, nustatyta tvarka ieškoma duomenų šaltinių, kuriuos nustačius, atliekami proceso veiksmai. Pradėjus ikiteisminį tyrimą, duomenys apie nusikalstamą veiklą, ją padariusį asmenį ir kitas aplinkybes, turinčias reikšmės bylai teisingai išspręsti, renkami tik BPK nustatyta tvarka.

Išimtis iš šios taisyklės gali būti taikoma tik privatiems baudžiamąjo proceso dalyviams (įtariamajam, kaltinamajam, civiliniam ieškovui, civiliniam atsakovui, nukentėjusiajam ir jų atstovams). Dabar šiems asmenims joks įstatymas *ex officio* neužkerta kelio kreiptis į valstybės institucijas, įgaliotas vykdyti tyrimus poligrafu, prašant atlikti tyrimą ir jo rezultatus pateikti ikiteisminį tyrimą vykdančioms institucijoms ar teismui. Tačiau valstybės institucijos, įgaliotos vykdyti baudžiamąjį procesą, galimybės privalomai taikyti poligrafo tyrimą įtariamąjo, kaltinamojo, liudytojo ar nukentėjusiojo atžvilgiu neturi.

Pažymėtina, kad valstybės institucijoms ir valstybės tarnautojams bei pareigūnams (ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokurorams, ikiteisminio tyrimo teisėjams, teismui) renkant duomenis, galinčius būti pripažintais įrodymais, yra taikomas principas „leidžiama tai, kas numatyta įstatyme“, kai tuo metu privačių baudžiamojo proceso dalyvių veikla įrodinėjimo procese grindžiama principu „leidžiama tai, kad neuždrausta įstatymo“.

Tyrimas poligrafu baudžiamajame procese galėtų būti priskirtas ne prie savarankiškų, o tik prie pagalbinių baudžiamojo proceso veiksmų, kuriais yra tikrinami anksčiau duoti asmens parodymai. Atlikus tyrimą poligrafu gali būti daromos išvados tik apie tirtą asmens teiginių teisingumą ar jų melagingumą. Dabar BPK 191-197 straipsniuose yra įteisinti tik trijų formų asmens parodymų patikrinimo veiksmai: parodymas atpažinti, parodymų patikrinimas vietoje ir eksperimentas, todėl norint įteisinti tyrimą poligrafu baudžiamajame procese, reikėtų praplėsti minėtų BPK patikrinimo veiksmų sąrašą. Tokiu atveju būtų susiduriama ir su tam tikromis problemomis, tokiomis kaip įrodinėjimo naštos paskirstymas, sąžiningas baudžiamasis procesas ir kt. Pavyzdžiui, sąžiningo proceso ir *nemo tenetur* (draudimo versti duoti parodymus prieš save patį) principas būtų pažeidžiamas tuo atveju, jei baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui pareigūnai siūlytų geriau prisipažinti, nes melas neva vis tiek paaiškės po tyrimo poligrafu. Tokiu atveju tyrimas poligrafu būtų laikomas neleistina psichologinio poveikio (šantažo) priemone, nes asmuo ne laisva valia sprendžia, duoti jam parodymus, ar to nedaryti. Tai neatitiktų įrodymams keliamo leistinumo požymio. Įteisinus poligrafo naudojimą baudžiamajame procese, siekiant išvengti *nemo tenetur* principo pažeidimo, baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo teisėsaugos pareigūnų galėtų būti tik informuojamas apie tokio tyrimo atlikimo galimybę, bet ne kokiais nors būdais raginamas ar spaudžiamas sutikti su tokiu tyrimu.

Taip pat iškiltų klausimas dėl teisės atlikti tyrimus poligrafu suteikimo kitoms baudžiamojo proceso veiklą vykdančioms valstybės institucijoms. Dabar iš 5 Lietuvos Respublikos poligrafo naudojimo įstatyme įgaliotų atlikti tyrimą poligrafu valstybės institucijų, 3 iš jų neturi ikiteisminio tyrimo funkcijos (įskaitant VSD), todėl parodymų patikrinimo veiksmų atlikti negali.

Generalinis direktorius

Gediminas Grina